

TECHNOLOGIE CHOVU PRASAT

Prase domácí je domestikovaný savec, vyšlechtěný z prasete divokého. Domestikace proběhla přibližně před 9 tisíci lety. Jedná se o nejvýznamnější druh dobytka ve střední Evropě. Je všežravé. Prasata domácí, která uniknou do přírody, zdivočí a mohou způsobit značné škody. Jako pracovní zvíře se využívá k hledání lanýžů.

Využívá se nejen pro maso, ale i sádlo, kůži, štětiny, kosti, střeva, žlázy.

Prase rychle přibývá na váze a je velmi plodné, březost trvá 115 dní, v průměru mívá 8 – 14 mláďat. Tradiční odchov selat je ve věku 2 měsíců (asi 7 kg). Většinou nezemře přirozenou smrtí, protože je poraženo, pokud dosáhne určité porážkové hmotnosti. Pokud zvíře dosáhne tělesné dospělosti, již dále neroste. S takovými zvířaty se ale v chovech rozvinutých zemí nesetkáme, protože ta jdou na porážku mnohem dříve (vyjma vynikajících plemeníků).

Prasata jsou chována v zemědělských zařízeních zvaných vepřín. Menší zařízení na statku se nazývá chlívek. V případě vepřína se prasata nejčastěji chovají v kotcích po více kusech nejčastěji stejné kategorie. Někdy může být u vepřína i výběh. V některých zemích se chovají prasata pod otevřeným nebem – tedy extenzivně. V tomto případě mají malou boudičku, ve které spí, a ohrazený výběh, ve kterém se mohou pohybovat, nebo v kališti rochnit.

Vykastrovaní samci prasat se nazývají vepři, nevykastrování se nazývají kanci. Kanci obvykle nejsou vodní pro potravinářskou výrobu, neboť maso jistého procenta z nich páchne (zápach je závislý na genetické predispozici a nedaří se jej eliminovat selekcí).

Samice se nazývá prasnice (někdy bývá význam zúžen na samice před porodem), samice, která již rodila, se nazývá svině (někdy se používá i v širším významu) nebo bachyně. Samice v říji se bouká (nebo řouká). Gravidní samice se označuje pojmem březí. Samice, která porodila, se oprasila. Také mladé samice se někdy z podobných důvodů jako kanci kastrují. Vykastrovaná samice se nazývá nunva.

Mládě se nazývá sele nebo podsvinče. Odrostlejší mládě se nazývá běhoun nebo pašík.

Muslimové a Židé mají dle náboženských pravidel zakázáno konzumaci vepřového masa. Tyto zákazy možná mohou pramenit z toho, že jeho maso může obsahovat svalovce. Jiným důvodem mohou být vyšší teploty v historicky obývaných oblastech a tedy i horší možnosti uchovávání tučného vepřového.

Plemena prasat můžeme stejně jako ostatní plemena hospodářských zvířat dělit podle řady hledisek. Jednak podle původu, geografického rozšíření, stupně prošlechtění, užitkovosti a teritoriálního rozšíření.

Podle původu

Prasata patří do plemen polyfyletických, tzn., že na jeho vzniku se podílelo v rámci fylogeneze více zvířat.

Podle stupně prošlechtění

- primitivní – prase kadeřavé, pekari bělobradé, štetkoun africký
- přechodná (zušlechtěná) – přeštické černostrakaté prase

- kulturní (ušlechtilá) – anglické bílé ušlechtilé, Cornwall, Duroc, Hampshire, Landrace, Pietrain

Podle užitkovosti

- masná – Duroc, Hampshire, Landrace, Pietrain
- sádelná – Cornwall, Mangalica
- kombinovaná – maso-sádelná nebo sádelno-masná

Podle teritoriálního rozšíření

- anglická plemena – Berkshire, Hampshire, Large Black, Welsh
- česká plemena – česká landrace, české bílé ušlechtilé, české výrazně masné, přeštické černostrakaté

Podle dosažení živé hmotnosti

- šunkový typ (do 80 kg)
- bekonový typ (do 90 kg)
- výsekový typ (110-130kg)
- polosádelný typ (do 150 kg)
- sádelný (více jak 150 kg)

Ustájení prasat v intenzivních chovech

Prasata jsou v intenzivních chovech ustájena ve velkých většinou víceřadých, dobře tepelně izolovaných stávkách. Protože prasata jsou citlivá na stájové mikroklima, zvláště na teplotu prostředí, stáje musí být dobře větrané (nucené větrání), ale bez průvanu. Dospělá zvířata nesnášejí vysoké teploty, proto je, zvláště v létě vhodná možnost zvířata sprchovat vodou.

Základním prvkem uspořádání vepřína je kotec, pro některé kategorie prasat se používá i klec. Chov je nejčastěji bezstelivový, podlahy v porodnách mohou být plné, ostatní kotce jsou pak částečně zarošťované nebo celorošťové. Výběh s možností pastvy, tedy příležitost k volnému pohybu na čerstvém vzduchu a na slunci je možné prakticky jen u chovných prasat.

Krmení prasat

Prasata jsou všežravci, v intenzivních chovech jsou krmena nejčastěji směsí obilovin, (kukuřice, pšenice, ječmenný šrot a podobně) a proteinů (sójový protein) a ve formě suchých kompletních krmných směsí + voda – **suchý výkrm**, existují také kašovitá nebo tekutá krmiva – **mokrý výkrm** (obilné šroty, brambory, krmné kuchyňské odpady, zelená píce aj. – většinou jde o výkrm v domácích podmínkách). Od roku 2003 se do směsí pro prasata nesmí přidávat masokostní moučka (stejně jako v celé EU). Stejně tak je v EU zakázáno používání antibiotik jako růstových stimulatorů v premedikovaných krmných směsích.

Krmení je mechanizované, krmení je dávkováno krmnými vozíky nebo dávkovacími krmítky, u tekutého nebo kašovitého krmiva je možný i rozvod potrubím. K napájení prasat se pak používají hubicové nebo miskové napáječky.

Chov jednotlivých kategorií prasat

1. Reprodukční část vepřína, závod na výrobu selat

V reprodukční části jsou ustájené prasnice a selata, někdy i plemeníci. Součástí reprodukční části také bývá odchovna prasniček pro obnovu základního stáda prasnic. Prasničky se poprvé zapouštějí ve věku 235-260 dnů a pak ideálně po 150-160 dnech. Prasnice v současných chovech mají 2,2-2,4 vrhy do roka a díky cílené plemenitbě jsou velmi plodné: 1 prasnice porodí za rok i 20 selat.

A. Prasnice v období zapouštění a první fázi březosti

Prasnice v období zapouštění a první fázi březosti (kategorie A, B) jsou dospělé prasnice během říje, při zapouštění (umělé inseminaci) a po ní. Jsou ustájené ve víceřadových halách s přirozeným osvětlením (okna), buď v individuálních boxech (200x65cm, dnes v mnoha zemích zakázané), ve skupinových kotcích (5 prasnic v jednom kotci, minimálně 1,2m²/kus) nebo v boxových kotcích pro 6-7 prasnic. Chovné prasnice nebo kanečci mohou být ustájené i v boudách s výběhem.

B. Prasnice vysokobřezí, rodičí a kojící

Prasnice před, během a po porodu (kategorie C) jsou ustájené v porodnách. Nejlepší jsou dvouřadové stáje s okny, prasnice jsou umístěny individuálně v porodních kotcích. Prasnice samotná je zpravidla zavřená v „kleci“ ve střední části klece, narozená selata se pak pohybují volně v kotci, v příkrmišti. Mají k dispozici krmítko a zdroj tepla (vyhřívána podlaha, lampa atp.) Fixace prasnice je výhodná z toho důvodu, že dnešní, vysoce prošlechtěná prasata ztrácí mateřské instinkty a volně pobíhající prasnice by selata mohla snadno zalehnout. Na druhou stranu je tím znemožněno jakékoliv přirozené chování prasnice (stavba hnízda apod.)

C. Odstávčata

Odstavená selata (kategorie G) jsou chována v tzv. odchovnách, zásadně ve skupinách (10-12 zvířat v jednom kotci). V odchovnách jsou selata do hmotnosti 30-35kg.

D. Chovné prasničky

Chovné prasničky určené pro další chov (kategorie F) se chovají ve stájích s přirozeným světlem ve skupinách na částečně zaroštované podlaze.

E. Plemeníci

Z ekonomického hlediska je výhodnější prasnice inseminovat semenem ze šlechtitelských nebo rozmnožovacích chovů. Jsou-li na farmě plemeníci, nejlepší ustájení je v individuálních kotcích.

2. Produkční část vepřína, vlastní výkrm

V produkční části jsou vykrmována prasata určená k porážce. Výkrmna prasat může být samostatným závodem, v tom případě jsou selata nakupována. Výkrm je prováděn **turnusovým způsobem**, jednotlivé turnusy prasat stejného stáří a hmotností jsou po do sažení jatečné zralosti naráz odvezeny na jatka, prostor dané sekce stáje je pak vyčištěn a vydezinfikován a až poté je navedena další várka selat. Haly určené pro výkrm jsou bez oken, s umělým osvětlením, kotce jsou ve čtyřech i více řadách. Ustájení je skupinové, optimálně po deseti nebo dvanácti kusech. Výkrmna prasat je rozdělena do jednotlivých sekcí (max. 500ks), přitom v jednom závodě může být vykrmováno naráz přes 20 000 prasat.

Je možný také **kontinuální způsob výkrmu** (nepřetržitý), kde jsou pohromadě všechny hmotnosti kategorie (výhoda ekonomická – rozložen odběr trhu, ale ztížená dezinfekce, kontrola a velký neklid).

Uzavřený obrat chovu

Uzavřený obrat chovu chrání zvířata před zavlečením nebezpečných nákaz. Spočívá v tom, že výkrmny nakupují selata jen na jedné jedině, ověřené farmě. Nejdokonalejší je uzavřený obrat v případě, že je reprodukční i produkční část součástí jednoho závodu / i když provozně oddělené s vlastní veterinární smyčkou). Také je možné, aby více výkrmen odebíralo selata z jedné velkokapacitní farmy.

Výhody a nevýhody velkochovu

Mezi nesporné výhody intenzivních chovu prasat patří ekonomické výhody: větší výnosy, větší produktivita práce a také ochrana prasat před nakažlivými chorobami. Nebezpečné nákazy prasat, např. klasický mor prasat, přenášejí divoká prasata i vrabci – jsou-li prasata chována pod střechou v uzavřené farmě, nebezpečí se podstatně snižuje.

Velkochovy prasat mají ale své nevýhody:

- **Znečišťování životního prostředí** – farma chovající 30000 prasat je producentem obrovského množství odpadu, jak výkalů, tak plynů. Výkaly mohou znečistit povrchovou i spodní vodu a způsobit tak eutrofizaci a úhyn ryb v důsledku nedostatku kyslíku. Stájové plyny se podílejí na globálním oteplování, problémem je také zápach.
- **Welfare zvířat** – ve velkochovech mají prasata jen velmi málo příležitostí ke svým přirozeným projevům. Deprivace často vyúsťuje ve stereotypní chování nebo kanibalismus.